

Актуальні питання добровільного відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди

Розбудова України як незалежної та демократичної держави європейського зразка потребує створення ефективних механізмів захисту прав і свобод людини і громадянина від злочинних посягань, які досить часто знаходять свій прояв у заподіянні фізичної, моральної та матеріальної шкоди.

У системі таких механізмів важливе місце відводиться механізму забезпечення відшкодування збитків та усунення заподіяної шкоди, що регулюється нормами кримінального, кримінального процесуального, цивільного права.

Особливе місце при цьому посідають кримінально-правові норми про добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди. На даний час добровільне відшкодування завданих злочином збитків або усунення заподіяної шкоди розглядається, насамперед, як одна з умов загальних та спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності (ст. 45, 46, ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212, ч. 4 ст. 212-1, ч. 4 ст. 289 КК України) та як обставина, що пом'якшує покарання (п. 2 ч. 1 ст. 66 КК України).

Застосування кримінально-правових норм, що регулюють добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди у кримінальному праві України нині ускладнене низкою проблемних питань.

1. Норми, що регулюють добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди мають міжгалузевий характер – функціонують не лише у кримінальному, але й кримінальному процесуальному, цивільному, адміністративному та інших галузях законодавства. Причому міждисциплінарною проблемою є застосування різної термінології у різних галузях законодавства для позначення шкоди чи збитків, завданих злочином.

2. У КК України не визначено термінів «завданий збиток» та «заподіяна шкода». Однак, це питання має не лише теоретичне, але й практичне значення. Адже, одна справа, коли особа, яка вчинила злочин, відшкодовує потерпілому лише матеріальну шкоду, і зовсім інша – у випадках відшкодування ще й моральної шкоди.

3. Дискусійним є питання про те, чи в усіх злочинах можливе добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди? Чи лише у злочинах із матеріальним складом? Знову ж таки ця проблема, пов'язана з об'ємом понять «завданий збиток» та «заподіяна шкода». Вирішення її вбачається лише у законодавчому закріпленні відповідних понять.

4. Неврегульованими залишається низка питань: що слід розуміти під добровільністю відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди? хто може бути суб'єктом вищезазначених позитивних післязлочинних дій: особа, яка вчинила злочин чи не тільки? чи в усіх випадках вимагається, щоб відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди було повним? які кримінально-правові межі добровільного відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди?

5. Вивчення судової практики свідчить про те, що норми про добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди потребують удосконалення, оскільки не забезпечують оптимально ефективного процесу відшкодування потерпілому шкоди чи збитків від злочину. Перспективним видається розширення та уточнення зазначених норм. За умови виваженого підходу до цього кримінально-правового феномену, він може мати й відчутний антикорупційний зміст: винний не буде спрямовувати свої фінансові можливості на підкуп слідчих, прокурорів чи суддів, а безпосередньо використає їх для добровільної компенсації завданих злочином збитків.